

Koncertekről

**Budapesti Filharmóniai Társaság
Zenekara – 2014. szeptember 22.**
(Operaház)

Az Operaház 2014/2015-ös évadnyitánya rengeteg változást hozott az idén 130 éves intézmény életébe. Ezek egy része váratlan helyzetek elé állította az Opera vezetését is – például a nagyszabású ingyenes szabadtéri nyitógálát az időjárás miatt kénytelenek voltak az Operaház falain belül megtartani. Többnyire azonban értesülhettünk már korábban az újdonságokról, így arról is, hogy Kovács János helyét, aki 1987 óta az Operaház vezető, 2001-től pedig a Filharmóniai Társaság első karmestere volt, Pinchas Steinberg vette át. Az ő vezényletével zajlott az első zártkörű előadás (Parasztbecsület és Bajazzók), majd az első szimfonikus koncert is az Operában, amelynek színpadán első ízben láthattuk a dirigentát a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának élén.

Az izraeli származású karmester egy rendhagyó műsorral mutatkozott be a színpadon orosz zeneszerzők műveiből válogatva: Muszorgszkij *Éj a kopár hegyen* című szimfonikus költeménye után Rachmaninoff talán legnépszerűbb műve, a II. zongoraverseny következett, majd a szünet után Sosztakovics X. szimfóniája. Örülhetett a közönség a műsorfüzetnek, mivel az ritka madár az Operában, sajnálatos viszont, hogy nem fordítottak nagyobb figyelmet a szöveg minőségére. Az ismeretlen szerző sokszor felesleges vagy túl szubjektív információkat közölt az olvasóval – nem sok hasznát lehetett venni például az egyes tételek formai ismertetésének –, néhány helyen pedig hiányos vagy téves volt a tájékoztató: a Sosztakovics zenéjéről írt híres Pravda-cikk írójáról korábban sem gondolhatta senki, hogy maga Sztálin lett volna, a legfrissebb kutatásokból pedig tudni lehet a nevét is a cikk írójának (D. I. Zaslavszkij). Mindezzel szemben a művek zenei kivitelezésében nem sok kivetnivalót lehetett találni. Steinberg partitúra nélküli vezényletében volt valami nyers erő, amely könnyedén fordult át a lírai, vagy csendes drámai pillanatokban hihetetlen érzékenységgé. Az *Éj a kopár hegyen* előadása alatt a zeneszerzői program tökéletesen jól kirajzolódott; Gogol Szent Iván *Éj* című drámájából kiragadott epizód jelenetei élénken tárultak a hallgatóság elé. Az *őrült orgia* után a pirkadat hangján megszólaló fafúvósok hallatán

valóban láttam magam előtt a horizonton megjelenő ragyogó napot – ez persze nem csak Steinberg, hanem a kiváló muzsikuskok érdeme is.

Alighanem Rachmaninoff c-moll zongoraversenye aratta az est legnagyobb közönségsikerét (amely néha sajnos a tételek közötti tapsolás formájában nyilvánult meg). Ezt a fülbemésző melodika mellett Andrej Korobejnyikov számlájára is írhatjuk, akit imádozott a publikum. A fiatal zongorista játéka egyszerre volt individuális és együttműködő a zenekarral. Néha már-már úgy tűnt, annyira elvonult saját világába, hogy nem is figyel a körülötte zajló eseményekre, ez azonban csupán vizuális téren nyilvánult meg. Zeneileg végig tökéletes koncentrátsággal, hiba nélkül játszott, ami elmondhatunk a zenekarról is. A második, preludiumszerű tételben ismét megcsillogtatta hangszertudását az első klarinétos, Várnai Beáta Andrea. Az utolsó tétel fugatójának Steinberg által diktált igen gyors tempóját is hiba nélkül követték még a nehezen feladat előtt álló rezes szólamok is. Korobejnyikov a ráadásnál is megmaradt az oroszoknál: Muszorgszkij *Gopak* című művét és egy barcarólát: Csajkovszkij *Évszakok* sorozatának *Június* című darabját adta elő. Játékában kiemelte az előbbi mű orosz népies játékoságát, illetve az utóbbi misztikus norturno hangulatát.

Sosztakovics X. szimfóniája bár a zeneszerző legzséniálisabb műveinek egyike, a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető könnyen befogadhatónak. Bár találunk rá példát mondjuk Csajkovszkijnál vagy Mahlernél arra, hogy egy szimfónia lassú tétellel kezdődjön, mégis szokatlannak mondható egy ilyen zeneszerzői döntés; Sosztakovics műve keletkezésének körülményeit ismerve és a művet végighallgatva azonban tökéletesen indokolt. A szimfóniát háromnegyed évvel Sztálin halála után mutatták be a zeneszerző egy igen nehéz alkotói periódusának lezárásaként, egyben egy új korszak kezdeteként. A második tétel zsarnoki Scherzóját már a korabeli kritika is Sztálin portréjaként értelmezte, amelyre ugyan nincs bizonyíték, mégis egyértelműen kihallatszik belőle a terror hangja. Ennél világosabb a harmadik tétel értelmezése, amelyben először tűnik fel Sosztakovics monogramja egy zaklatott zenei témaként. A tétel megoldása egy E-A-E-D-A kúrtmotívum, vagyis E-La-Mi-Re-A, amely Elmira

Nazirovát, Sosztakovics tanítványát jelenti, akihez szerelmi szálak is fűzték a zeneszerzőt. Bár pozitív a szimfónia végkicsengése, az utolsó tétel győzedelmessége sem teljesen felhőtlen. A zenekar tökéletes unisonói, finom dinamikai rezdülései, a Steinberg által diktált tempó pontos követése lehetővé tette, hogy átéljük Sosztakovics érzéseit, le tudjuk fordítani saját nyelvünkre a szimfóniát.

(Fittler Katalin)

**MÁV Szimfonikusok –
2014. szeptember 23.**
(Zeneakadémia)

Sportnyelven szólva már az évadnyitó hangversenyen „begyűjtotta a rakétákat” a Csaba Péter vezényelte MÁV Zenekar, és teljes bedobással indította az együttes az idei szezont. Vonzó és nagyszabású műsort választottak, ráadásul a nyitány-operaáriák-szimfónia szerkezetű program szólistájának egy világsztárt, az amerikai születésű Helen Donath-ot sikerült megnyerni. Mielőtt a koncert érdemi része elkezdődött volna, azt is megtudhattuk, ki nyerte el idén a zenekar muzsikusi közül az *Évad zenekari művésze*, illetve a *Kiváló zenekari művész* megtisztelő címet. Előbbit Párkai Krisztina fuvolaművész kapta, utóbbit pedig Szalai László hegedűművész. Az elismerés azért is egyedülálló és értékes a díjak és címek világában, mert a díjazottakat az együttes titkos szavazással, munkájukat közelről ismerve, „belülről” értékelve választotta meg.

A koncert fénytel és pompával indult: Wagner egyetlen vígoperájának, A nürnbergi mesterdalnokok nyitányával. Ahogy az operarendező ilyenkor általában ünnepélyes menetben felvonultatják a színpadon az összes szereplőt, úgy a zene is kiváló alkalmat biztosít a zenekar nagy hangszer-csoportjainak a bemutatkozásra. Szólóznak a fafúvók, középpontba kerülnek a rezes és az ütők, mindezt a biztos alapot jelentő vonóskarra építve. A nyitányban itt és most minden a helyén volt: pregnáns ritmikával és tisztán szólt a zenekar, szépen megrajzoltak voltak a szólók és zengtek a tutti. Emlékezetesen fényesen szárnyaltak a trombiták a fanfárban, pajkos volt a fafúvók megszólalása, és különösen szép hangon szóltak a mélyvonósok. A közel tízperces wagneri dicsőségszene végére pedig teljesen magától értődően született meg a konklúzió.

A közönség – érthető módon – nagy érdeklődéssel és érezhető izgalommal várta Helen Donath fellépését, hiszen személyében világhírű sopránénekes lépett a Zeneakadémia pódiumára. Az 1940-ben született művész nő külső megjelenésében is fiatalos (a középerkélyről nézve legalább tizenöt évet letagadhatott volna), énekhangja pedig még most is elképesztően üde. Tanítania kellene, hogyan lehet így megőrizni a voce frissességét. Négy áriát énekelt Puccinittől, négy különböző operából. A slágerekké vált sopránáriák (a naiv Lauretta áriája a Gianni Schicchi-ből, a kacér Musette kerिंगője a Bohéméletből, a tisztalelkű Tosca imája és az alázatos szerelemmel szerető Liu megrendítő áriája) segítségével Donath a szerelem négy arcát mutatta meg. Technikája tökéletes és lenyűgöző volt, és az is, ahogy jelmez és díszlet nélkül is az adott opera világába varázsolta hallgatóit. A tapsokat egy Richard Strauss-dallal (*Zueignung*) köszönte meg. Ennek utolsó szavait (Habe Dank) magyarul énekelt (Köszönöm), amire – ha lehet – még az előbbinél is nagyobb ovációval válaszolt a közönség.

A szünet után a romantika hatalmas monumentuma, Liszt weimari korszakának legjelentősebb alkotása csendült fel, a Faust-szimfónia. Néha évekig nem lehet hallani a művet, most pedig röpké egy hét leforgása alatt másodszor is, ráadásul még a helyszín is megegyezett. (Pontosan egy héttel ezelőtt Vásáry Tamás vezényletével az Óbudai Danubia Zenekar és a Honvéd Férfikar szö-ltaltatta meg a szimfóniát.) Persze, ahogy kétszer nem lehet ugyanabba a folyóba lépni, úgy ez a megfogalmazás is más volt, mint egy héttel korábban. Már csak azért is, mert ezúttal a kompozíció 1854-es változata hangzott el, nem pedig az 1857-es. (A kettő közti leglátványosabb különbség, hogy az első megfogalmazásból még hiányzik a három évvel későbbi verzióban már meglévő tenorszólós-férfikaros befejezés, Goethe *Corus mysticus*-ának megzenésítése.) Liszt zsenialitásának bizonyítéka, hogy zenekari *magnum opus*-át a hallgató akkor is élvezheti, ha semmit sem tud a Faust-legendáról. Az irodalmi háttér ismerete persze teljesebbé teszi az élményt, de mindenekelőtt az igényes megszólaltatás az, ami a legfontosabb. Ezt pedig ezen az estén megkapta a Zeneakadémia közönsége. Talán csak az 1. tétel lassú tempói tűntek eltúlzottnak és ez okozhatta a tétel ívének széttöredezettességét. Részleteiben azonban ez a tétel is rendben volt, igényesen rajzolódott ki az egyes motívumok. Hatásos volt például a szenvedélymotívum ábrázolása és valóban *grandioso* a

rezek által interpretált büszkeség motívuma. A Gretchen-tétel kidolgozott kamarazenei részleteivel vált emlékezetessé: a fő téma először az oboa-brácsa kettősén hangzik fel, később ugyanez fafúvós-kvartetten, majd négy szőlőhegedű húrjain. A Margit-téma különböző felrakásai magabiztosan, tiszta intonációval hangzottak el, és megmutatták, milyen remek szólisták vannak a zenekarban. A 3. tétel Mefisztójának megformálása mindig izgalmas kihívás. Nemcsak technikailag roppant nehéz eljátszani, hanem a zenei megfogalmazás is nagy igényeket támaszt az előadóval szemben. Szellemileg is megerőltető, hiszen ez a mostani előadás közel nyolcvan perces koncentrációt igényelt az előadótól (és természetesen a hallgatóktól is). A tagadás szellemének alakja pedig megjelent: kellőképpen csúf, gonosz és torz volt, gúnyolódott és rombolt, poklot és mennyet jártunk be a végig kitűnő formában játszó MÁV Zenekar és karmestere előadásának köszönhetően. Csaba Péter odaadó vezényletével hatalmas távlatokat mutatott fel, nemcsak a szimfónia dramaturgiájában, de a zenekar jövőjét illetően is.

(Kovács Ilona)

Zuglói Filharmónia – 2014. október 4.

(Budapesti Kongresszusi Központ – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem)

Már a Ferenciek terén sejteni lehetett, hogy ezen a szombat délutánon különleges esemény zajlik valahol Budán. A 112-es buszt szinte megrohmozták és zsúfolásig megtöltötték az utasok, de így is sokan voltak, akik csak a következő járatra értek fel. A budapesti Kongresszusi Központnál aztán majdnem mindenki leszállt, és szélesan hömpölygött a tömeg az épület bejárata felé. A jeles esemény pedig – amire a szélrózsa minden irányából a sok ember igyekezett – az idén 60. születésnapját ünneplő Zuglói Filharmónia, valamint a hozzá szorosán kötődő Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola és Zeneiskola együttesének hangversenye volt.

A *Zenekar* című újság figyelmes olvasója felkaphatja a fejét: hiszen volt már születésnap koncertje az együttesnek szeptember 14-én, a Zeneakadémia nagytermében. Való igaz, beszámolót is olvashattak előző számunkban az ünnepi estről (*Zenekar*, 2014/5, 27). Most azonban nemcsak a jéghegy csúcsának, a hatvan év alatt professzionistává vált Zuglói Filharmónia együttesének tapsolhatott a közönség, hanem az alapot adó zeneiskolai és szakközépiskolai

együtteseknek is. Szereplésük egy hivatássossá vált zenei együttes fejlődéstörténetének lenyomatát adták, mindezt egy személyes hangú, bensőséges ünnepléssel társítva. Ahogy arra Makovecz Pál (a szakközépiskola zenei igazgatóhelyettese) rámutatott ünnepi beszédében, Záborszky József igazgatókarnagy úr 1954-ben egy kis magot ültetett el. Talán maga sem gondolta akkor (vagy csak nagyon legbelül), hogy kezdeményezése mivé fejlődik. Az elmúlt évtizedek alatt az ő és sok kiváló munkatársa kitartó, szorgalmas fáradozásának-elhivatottságnak köszönhetően a kicsi mag hatalmas fává terebélyesedett. Ennek a fának számtalan ága és kisebb hajtása van, melyek ma már mind szerves részét alkotják a széles lombzatnak. A reprezentatív zeneakadémiai koncerttől eltérően ezúttal az iskolában működő kisenekarok, a legfiatalabbak együttesei is megnyilatkozhattak a színpadon. A záró műsorszámokat prezentáló Zuglói Filharmónián kívül tehát még kilenc együttes kért és kapott szót ez alkalommal, így nem csoda, ha az ünneplést megálmódóknak azzal a feladattal is meg kellett birkóznuk, hogy – a fellépők nagy száma miatt – ugyanazon a napon közvetlenül egymás után két hangversenyre osszák el a zenekarokat.

Bár magam csak a második koncertet hallgattam meg, fontosnak tartom, hogy felsoroljam a 15.30-kor kezdődő rendezvény közreműködőit is. Felléptek a *Rézengúzok* – azaz a zeneiskola rézfúvós együttese (vezényelt Battyányi István), a *Fanyűvők* (vezényelt Balácsi Katalin), az *Ormányos falka* – a zeneiskola fafúvós zenekara (vezényelt G. Marek Katalin), a szakközépiskola fúvószenekara (vezényelt Makovecz Pál), a szakközépiskola vonózenekara, valamint női- és férfikara (vezényelt Tőkés Tünde és Balassi Barnabás). Végül Mericske Zoltán vezényletével a zeneiskola ütőegyüttese zárta az első koncertet.

A 18.30-kor kezdődő második hangverseny szintén gazdag kínálatát mutatta a zuglói művészeti nevelés különböző szinten zajló stációinak. Értelemszerűen a legkisebbek kezdtek: a zeneiskola vonózenekara, a Tücsökzenekar indította a műsort, Záborszky Kálmán irányításával. Akár jelképes is lehet a gesztus, hogy a legkisebbeket is, majd az estet záró, a profikat képviselő nagyzenekart egyaránt ő vezényelte. Záborszky Kálmán neve – édesapjához hasonlóan – elválaszthatatlan a Zuglóban folyó műhelymunkától. Már 1961-ben ott találjuk az akkori zenekar csellószólamában, hogy nem-sokára szólamvezetőként erősítse a csapatot. 1968 óta korrepetitora, majd karmestere

a Szent István Király Szimfonikus Zenekarnak, 1981-től pedig az Oratóriumkórus karnagya. Pályája azóta is töretlenül ível felfelé: 2011-ben az általa vezetett Zuglói Filharmonia elnyerte a Nemzeti Ifjúsági Zenekar címet, ő maga Liszt-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia pedig munkássága elismeréseképpen 2012-ben tagjai közé emelte.

A Tücsökzenekar jól átgondolt műsorral szerepelt. Olyan műveket válogattak, melyek „tücsök” voltak megfelelő nehézségi fokon a legmutatósabbak voltak. Purcell Rondója érthetően közel áll a gyermekhallgatókhoz, hiszen ez adja a témáját Britten *Változatok és fuga egy Purcell-témára (The Young Person's Guide to the Orchestra – Fialatok zenekari vezérkönyve)* op. 34 című művének. A zenemű egykor azért született, hogy megismertesse a gyermekeket a szimfonikus zenekar hangszereivel. Másodikként Ránki György *Csüddögölője* hangzott fel. Zelinka Tamás műsorvezetőtől azt is megtudtuk, hogy Záborszky József hangszerelte a darabot. Ezt Zemléni László *Dobbantása* követte (a gyermekek a hangszerjáték mellett valóban dobbantottak is), majd Leroy Anderson sikerdarabjával, *Az írógéppel* (szóló: Berecz Mihály) zárták műsorukat.

A folytatásban a „felnőtt zenekar” két másik karmestere is pódiumra lépett. Először Horváth Gábor (aki nem is olyan régen még maga is „istvános” volt) vezényelte a Zeneiskolai Szimfonikus Zenekart – ők Gounod Faustjából a balettenét szólaltatták meg, majd Ménesi Gergely olvasatában hallgattunk részleteket Kodály Hány Jánosából Galgóczy Dóra, Berczely István, valamint az erre az alkalomra összeállt Jubileumi Zenekar és Férfikar és az Oratóriumkórus férfienekeseinek közreműködésével. Az estet Kodály *Kállai kettősének* és Liszt *Les Préludes*-jének előadása koronázta meg.

A közösségi zenélés eme egyedülállóan széles skáláját felmutató zuglói zeneközpont minden együttese a legnagyobb elismerést érdemeli, hiszen tevékenységük és teljesítményük ékesszólóan alátámasztja Záborszky Kálmán meggyőződését: „ahol a kultúra jelen van, ott az élet minősége is más”. Még sokáig így legyen! (Kovács Ilona)

Nemzeti Filharmonikusok – 2014. október 8.

Az október 3-tól 19-ig tartó CAFé Budapest Kortárs Művészeti Fesztivál (a CAFé mozaikszó: Contemporary Arts Festival) színes változatos programkínálatában a Nemzeti

Filharmonikusok estjén ritkán hallható művek is felcsendültek. Első olvasásra furcsának tűnt a műsor első része: John Adams és Hindemith egy-egy művének egymásutánja. Műsorösszeállításokon fanyalogni meddő dolog, érdemesebb inkább azt találgatni (függetlenül attól, hogy mi volt a műsor összeállítóinak a szempontja), milyen összefüggés(ek) fedezhető(k) fel a darabok között. A második rész további segítséget nyújt ahhoz, hogy közös pontot találjunk. Adams amerikai, Hindemithnek az Egyesült Államokban komponált első műve ez a Gordonkaverseny (amely annyiból „harmadik”, hogy az 1940-es kompozíciót megelőzte az 1916-ban készült Gordonkaverseny Op. 3, valamint a Kammermusik-sorozat 3., gordonkára és zenekarra szánt darabja, Op. 36. No. 2), Dvořáknak pedig a Szláv táncok az első olyan alkotása, amelyet nemcsak Európában, hanem Amerikában is nagy tetszéssel fogadtak (még hároméves amerikai tartózkodása előtt írta).

A három mű – három világ, biztosra vehető, hogy bármely hallgató talált köztük kedvére valót. Egyébként rendkívül öröndetesnek tartom, hogy ezúttal nem a hagyományos közönségének játszott a Nemzeti Filharmonikusok, hanem a CAFé – előre kiszámíthatatlan – érdeklődői kaptak lehetőséget, hogy „felfedezzék maguknak” a hazai előadóművészet eme nemzetközi rangú együttesét (s kedvet kapjanak ahhoz, hogy máskor, más keretek között, más programjukat is meghallgassák – ez is egyfajta nyitás, a hallgatóság-utánpótlás biztosítására).

A magyar hegedűművész Varga Tibor fia, a brit dirigensként világszerte ismert Gilbert Varga visszatérő vendége a vezető magyar zenekaroknak. Amerikai vendégszereplései alkalmával azt a Milwaukee Szimfonikus Zenekart is vezényelte, amelynek felkérésére Adams műve készült. Hindemith 1940-es Gordonkaversenye is felkérésre született, a megrendelő – csakúgy, mint Bartók Concertója esetében – Serge Koussevitzky. A virtuóz csellóverseny és a virtuóz ráadás-szám (Viotti Caprice) után a szólista Várdai István nevét azok is minden bizonnyal megjegyezték, akik először hallották „élőben”, s nem tudták róla, hogy korábbi fantasztikus versenygyőzelméhez (2008-ban Genfben „tarolt”) újjal járult hozzá: a közelmúltban a müncheni ARD nyertese lett. S egyúttal nyilvánvalóvá vált, hogy miért szerepel ritkán hangversenyek műsorán ez a rendkívül magas követelményeket támasztó versenymű. A remek interpretációnak köszönhetően sokáig fogunk emlékezni erre a koncerttermi ritkaságra.

Főszereplő volt ezen az esten a ritmus, s a változatos, mindig érvényesülő pregnáns ritmika önmagában is elég lett volna a figyelem ébren tartására. Ehhez járultak a szokatlan zenekari színek – a fúvósok számára örömmünneppé lehetett ez a műsor. És talán a ritkán játszott művek hatása mutatkozott meg abban, hogy az ismertebb Dvořák-táncokat is elementáris lendülettel szólaltatták meg.

Örömmünneppé lehetett ez a – kétségkívül őszintén mosolygó – dirigens számára is, hiszen a „felszavakból is megértjük egymást” gesztusával, elegáns mozdulataival a fűzérformájú táncok felépítésére koncentráltatott. A nagy koncentrációt igénylő Hindemith-művet követően felszabadultan muzsikált a zenekar, de hasonló műgonddal. Az egyszerű-áttekinthető szerkezet valamennyi apró eleme kidolgozottan szólalt meg, rendkívül finom arányérzékkel. Külön említést érdemel, hogy a Nemzeti Filharmonikusok hegedűsei ezúttal arról a ritka erényről tettek tanúbizonyságot, hogy ők, a dallamjátszáshoz szokottak is tudnak kísérni, és pedig nemcsak a kívánt dinamikai arányok kialakításával, hanem együtt-lélegezve az aktuális, gyakran változó szólistákkal-szólistacsoportokkal. A fúvósok továbbra is elemükben voltak, élő-eleven muzsikálást hallottunk, amelyből nem hiányzott az a parányi ironia sem, amely kijár a megannyi ismétlést-visszatérést tartalmazó formáknak. Sajnálhatják, akik a szünet után nem tértek vissza a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterembe...

(Fittler Katalin)

Nemzeti Filharmonikusok – 2014. október 15. (Zeneakadémia)

Fischer Annie születésének centenáriumi évében előadóművészeink sokasága tisztelig a korszakos jelentőségű zongoraművész emléke előtt. Gyakran visszatérő mottó a „Fischer Annie 100” megannyi szóló, kamaras- és zenekari rendezvényénél, amelyek műsora több-kevesebb kapcsolatba hozható Fischer Annie egykori repertoárjával.

Nem marad ki az ünneplés-sorozatból a Fischer Annie-t követő generáció ikerszilág-párosa sem, akiknek pályája az elmúlt években igencsak eltérően alakult. A Nemzeti Filharmonikusok főzeneigazgatója, Kocsis Zoltán karmesterként működött közre a művésznek egyik emlékezetes Mozart-zongoraversenyének megszólaltatásában, szólistának Ránki Dezsőt választva. Kettejük együttmuzsikálása lett az est legnagyobb

élménye – az a művészi érzékenység, amelylyel az azonos iskola neveltjei egyazon hangzásideál megvalósításán munkálkodtak.

(Nem a művészi teljesítménnyel függ össze, mégsem tudom említés nélkül hagyni az ajánló egyik mondatát, miszerint „A versenymű-irodalom e remekei közül most a drámai c-moll fog elhangozni a Fischer Annie-féle eszményeket a hazai zongoristák közül talán legtisztábban továbbéltes Ránki Dezső előadásában”. Mintha eldöntendő kérdés lehetne, hogy továbbéltes-e valaki vagy sem a művész „eszményeit” – nem beszélve arról, hogy ezek az eszmények voltaképp mindig a gyakorlatban realizálódnak... Ráadásul mintha azt sugallná, hogy elhatározás kérdése e választás, és ebben a mezőnyben jár az élen Ránki – márpedig Ránki határozott profilú előadóművész, akit korántsem valamiféle modell-követés inspirál. Érdemes lenne inkább az egyszerűség-egyeség eme prototípusát kihagyni a méricskélések köznapi szférájából.)

A hangverseny ajánlása: gesztus, amelynek természetesen része volt a műsor kialakításában – a hozzájuk fűzött reményeket maximálisan beváltó egykori „ifjú titánok” közös produkcióban való találkozását eredményezte.

A c-moll zongoraverseny (K. 491) előtt hallhattunk egy Haydn-szimfóniát, az azonos hangnemű, egyetlen moll kompozíciót az úgynevezett „londoni szimfóniák” sorozatából, szünet után pedig Mozart kései remekét, a Requiemet (amely ilyenkor, a Minden-szentek és Halottak napja táján egyébként is gyakran felcsendül a hangversenyek műsorán).

Az est sajátosságai közé tartozott a helyszín, ugyanis a MüPa rezidens együttese ezúttal a Zeneakadémián lépett fel. Ily módon nem törzsközönségének játszott az együttes – egyszersmind azok is hallhatták élőben a zenekart, akik akár egyik együttesünk mellett sem kötelezték el magukat.

A Zeneakadémia Nagyterme korántsem csupán protokollárisan emblemikus helyszíne a hazai hangversenyéletnek; több generációban alakult ki (mint a gyakorlatban kiderül: elszakíthatatlan) érzelmi kötődés a patinás épülethez, a sokáig egyeduralkodóként legrangosabb budapesti hangversenyteremhez, megannyi személyesen átélt zenei élmény helyszínéhez. Így tehát legalább kettős vonzereje volt ennek a hangversenynek, ami érthetően eredményezett teltházat! Azoknak sem volt érdektelen, akik rendszeresen hallgatják a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben a Nemzeti Filharmonikusokat, mert itt, más akusztikus kör-

nyezetben megannyi új benyomással gazdagodhatnak. Csakúgy, mint a muzsikuskok, akiknek szintén afféle „hallásgyakorlat” lehetett a megváltozott körülményekhez való visszatérés (vonatkozik el főként a kórusra, amelynek furcsa lehetett visszatérni az oronaülések „zárt” terébe).

A MüPa után nagy élmény volt ismét a Nagyterem. Míg a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem esetében a „mindenhonnan mindent hallani” élményt differenciálhattuk, felfedezve „jobb” és kevésbé előnyös üléseket (amely besorolás persze műfajonként változó), revelációként hatott a felújított Nagyterem akusztikai csodája. Míg a MüPában a tér, a terem nagysága nyugtázott le, itt a kompaktság hatott, valamiféle különleges intenzitás (amelyet, ha régen is megvolt, annyira természetesnek fogadtunk el, hogy fel sem tűnt). A tágas térhez szokott Nemzeti Filharmonikusok hangzásában itt a vérbő életteliesség dominált, már-már a gazdag differenciáltság ellenében. Talán e számukra (ismét, újra) szokatlan környezet számlájára írható, hogy már a Haydn-szimfónia is, de főképp a Requiem előadása alapján nehéz lehetne kitalálni az előadókat (csakúgy, mint a megszólaltatás idejét). A „tömény” hangzás hallatán arra kellett gondolnom: ilyesmit hallhattak, akik időszerűnek érezték a korabeli, autentikus előadások szükségességét.

A Requiem négy szólistája (Röser Orsolya, Meláth Andrea, Brickner Szabolcs és Rácz István) együttese nem tudott többletet adni a saját-értékekhez, saját-teljesítményekhez képest. Az előadásnak – csakúgy, mint a Haydn-szimfóniáénak is – legfőbb értéke a formai áttekinthetőség, tudatos felépítettség volt, ami viszont nem tudta ellensúlyozni a szöveg (azaz, a tartalom) iránti objektivitást, már-már közömbösséget. A legszebb pillanatokat a Nemzeti Énekkar nem is csak fület, de lelket gyönyörködtető halk hangzásai voltak. A kórusnak különleges érzéke van ahhoz, hogy a dinamika csökkenésével is megőrizze az intenzitást. Hogy egyes formarészekben már-már hangszereszerű „ugatós” szétszabdalt dallamokat szólaltattak meg, feltehetően ennek az interpretációs koncepciónak a része. Érdekes volt a közönség-reakció a hangverseny végén: az áhítatos zenehallgatást azonnal követte a taps (nem volt szükség időre, a mély átélésből, a muzsika idejéből visszatérni a realitásba), és villanygyújtás után úgy hagyták el a hallgatók a termet, mint a hosszú „szagos mise” után a hívők a templomot. A hangversenylátogatás gesztusa erősebb volt, mint az élmény megélhető szakralitása.

(Fittler Katalin)

Budafoki Dohnányi Zenekar – 2014. október 18.

(Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem)

Az egzotikus, A profán, A frivol és A magasztos – ezt a négy szempontot választották ki A szerelem arcai című bérleti sorozat négy műsorához. A Művészetek Palotája és a Budafoki Dohnányi Zenekar közös rendezvényesorozata abba a vonulatba tartozik, amelynek korábbi, nagy figyelmet és érdeklődést felkeltő eseményeit a filmzene-koncertek jelentették és jelentik. Hollerung Gábor vérbeli ismeretterjesztőként a komplex élmények irányába nyit – ha kell, mozit, máskor színházat vagy épp balett-termet csinál a pódiumból, kihasználva a helyszínt kínálta lehetőségeket. Ezáltal több kapcsolódási pontot talál a hallgatók számára, hogy a zenehallgatás élménnyé váljék, személyessége által. Mert kiszámíthatatlan ugyan, hogy a sokszáz rendszeres vagy alkalmi hallgató előzményként milyen kulturális élményekkel rendelkezik, de az biztos, hogy lesz érintkezési pont. S ha netán nem lenne, akkor ezalkalommal kerül sor a társművészetek egymást erősítő hatásával való szembesítésre. Tarthatnánk „kézenfekvőnek” is az ötletet – de a kivitelezés (a program kitalálása, a közreműködők kiválasztása, felkérése időpont-egyeztetésekkel, próbák, stb.) hihetetlen mennyiségű előmunkálatokat feltételez, amelyek elkerülhetlenül szükségesek – ráadásul, nem lehetnek a tényleges szakmai-művészi munka rovására. És minél gazdagabb, sokrétűbb a program, annál több a háttérmunkálat...

Az új sorozat első estjén, „Az egzotikus” tematikába három kompozíció került: Bernstein West Side Story szvitje, Dubrovay Lászlótól a Tündérszép Ilona és Árgyélus királyfi, valamint Bartók kalandos múltú pantomimja, A csodálatos mandarin.

A szvit abszolút zeneként csendült fel – a látványt a karmester és együttese jelentette. Attól függően, ki-ki mennyire tudta áttekinteni a színpad egészét, a változatos hangszínvilágot biztosító, sok hangszerrel felvonultatott együttes akár önmagában is leköthette volna a figyelmet – csakúgy, mint a pezsgő ritmú zene hatásos megszólaltatását már-már táncos mozdulatokkal inspiráló karmesteré. Az elsődleges azonban maga a muzsika volt, megannyi ismert dallamával, és nem utolsó sorban a zenének a folyamata, amelynek során időnként hirtelen hangulati váltások követték egymást – és ekkor már a muzsika élvezete mellett helyet kaphatott az előadók remek teljesítménye is. Ismert-

népszerű műveket játszani: kétélű. Az olcsó megoldás megelégszik azzal, hogy az élő zenehallgatás során felelevenedhetnek a hallgatók korábbi, az adott műre vonatkozó emlékei, míg a másik, igényesek arra törekednek, hogy az „itt-és-most” felcsendülő muzsika önmagában is megálló, értékes produkció legyen. Bernstein zenéjét kétségkívül örömmel szólaltatták meg a Dohnányisok. Éltek a pezsgő ritmusok, kihegyezetten jelentek meg a hangszín-effektusok – de hasonló figyelem jutott a szép tónusú, dallamos részleteknek is. Gyönyörű tónussal, mondhatni, behízogóan daloltak a vonósok, s dallamaik átvételek a fafúvósok és a vegyes összeállítású, alkalmilag szólísta-szerephez jutó hangszercsoportok is. A közönség figyelmét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy pissenés nélkül hallgatta a művet, s a végén „jókor” csendült fel a taps. Sem előbb, sem később – viszont elemi erővel, indulattal, tanúsítva, hogy nem csupán csendben végighallgatták, hanem átélten követték a felidézett érzelmeket-indulatokat. Azt hiszem, kevesen tudnának részletezően beszámolni arról, milyen volt Dubrovay László műve – ráadásul, érthetően! Mert a hozzá társított látvány, Cakó Ferenc homokgrafikája egyszerűen elképesztő, mondhatni, egyszeri eseményt jelentett. Remek szervezéssel, előbb hallhattuk a mesét, tehát ki-ki konkrétan várhatta a következő mese-mozzanatokat. És akkor szemünk láttára megszületett a mese-illusztráció – s mivel a homokgrafika „pillanatművészet”, hiszen a művész az új rajznak a korábbi megszüntetésével teremt helyet, pillanatnyi szünet nélkül lekötötte a figyelmünket. A teremnyi látogató átlényegült meseváró gyermekké – és amikor valami meglepő látvány következett (akár szépségével, akár szellemességével), érezhető volt a „bioáram”, ahogy a rajzoló mozdulatok szabályozták a lélegzet-visszafojtást és a rácsodálkozást. Ami ebben a legnagyobb csoda, hogy mindez zenére történt, tehát szigorú idő-keretek között. Ezúttal tehát Dubrovay műve kísérezőnévé változott (korántsem tekinthető ez degradálódásnak!), amely szinte észrevétlenül szötte a cselekmény fonalát. Az össz-élmény maradt meg tehát – ami azért nagyszerű, mert aki megélte ezt a csodát, várni fogja, hogy újra hallhassa a művet – s akkor ennek a komplex élménynek a birtokában, az emlékek felidézésével immár a zenére fog kizárólagosan figyelni. Mindenesetre, remek ötlet volt kortárs-kompozíciót ily módon (is) élményszerűvé tenni.

A csodálatos mandarin ezúttal harmadszor szerepelt Bozsik Yvette koreográfus-életé-

ben (korábbi mandarinjai egyike film volt, a másikat színészekkel csinálta). A meggyökeresedett illetve kiüresedett megoldásoktól kezdettől idegenkedő művész ezúttal – miként egy interjúban kifejtette – absztrahálásra törekedett, tehát nem a történet elmesélésére/megjelenítésére törekedett. Elképzelése szerint a zenészek körbevennék a színpadot, a pódium közepén játszanának a táncosok, dobogószerűen megemelt játéktérben. Az elképzelés érthető, jó, de sajnos a földszint közönsége korántsem részesült teljes értékű látványban. A zenekari játékosok egy része takarta a táncosokat, s a háttér-mozgásra sem volt rálátás. Az emeleti nézők kétségkívül teljesebb képet kaphattak Bozsik Yvette koncepciójáról.

Ami mindenképp feltűnő volt, az a Lány központi szerepe, amely a valamennyi többi szereplővel való kapcsolatának végig-gondolt-kidolgozott viszonylatában realizálódott. Ezúttal nem csupán az apacsoknak passzívan engedelmessé (kiszolgáltatott) lény jelent meg, hanem az élet-eseményeit megélt nő. Akinek magának is vannak vágyai, s a csábításai önmagára is visszahatnak. Már-már hrabali szituáció volt, ahogyan kifejezésre jutott felszító/felszított és kielégítetlen szexuális vágya – és igazán kár, hogy a záró-jelenetet nem mindenhol lehetett plasztikusan látni. (Az előkészítő munkákat fokozandó: talán nem lett volna felesleges egy jól elhelyezett kivetítő, amely a beteljesülés-élményt mindenki számára látványként is közvetítette volna.

A többek között filmzenén edződött zenekar (mint azokon a koncerteken Hollerung Gábor nem győzte eléggé kihangsúlyozni, miközben a közönség gyönyörködik, „a zenekar egy kicsit belehal”) győzte ezt a feladatot is - zeneileg kidolgozott produkcióval biztosítottak hangzó kulisszát Bozsik Yvette Társulatának. (Fittler Katalin)

Új magyar daljáték Zuglóban – 2014. október 19.

A virágzó-gyümölcsöző zuglói zenei élet Záborszky József munkásságának köszönhető, s erre a tudatos zenei látókörszélesítésre idén, a Zuglói Filharmónia fennállásának 60. évfordulója táján szerencsére széleskörű figyelem irányul. Jó lenne, ha a jogos elismerés és csodálat mellett sokan tekintenék követendő példának zenei-pedagógiai életművét (természetesen, a mai körülményekre, adottságokra és lehetőségekre „transzponálva”). A zuglói zeneirodalom követendő példát kínál atekintetben is, hogy a zenét idejeko-

rán integrálja a kisgyerekek életébe (Kodály az anya születése előtt 9 hónappal tartotta ideálisnak a zenei nevelés megkezdését). Manapság, amikor hatásos projektnek tűnik a közönség-utánpótlás biztosítása, maga a tény önmagában nem látszik különlegesnek-érdekesnek. Annál tanulságosabb lenne, hogy minél többen megtapasztalják azt a csodát, amellyel immár több éve nem tudok betelni. Amikor belépek a Zuglói Szent István Zeneház ajtáján, különleges világba csöppenek, megannyi apróság zsi-bong a folyosón – majd ugyanők elismerésre méltó fegyelmességgel hallgatják végig a műsorokat, legyen szó ifjúsági operaelőadásról vagy gyerek-centrikus, néha ismeretterjesztő rendezvényről. És ez a fegyelmesség belülről fakad, kiváltója mindig a muzsika.

Napjainkban, amikor országos szinten a zenei anyanyelvi képzés igencsak háttérbe szorult (csakúgy, mint az éneklés), rendkívüli jelentőséget tulajdonítok annak, hogy zenei keretek között csempészik vissza a magyar népmese-világot is a kicsik tudatába. Mert a (nemritkán tanulságos) magyar népmesék hősei szinte ismeretlenek a kicsiknek és nagyobbaknak, helyüket átvették a trendi nemzetközi fantáziaszülemények. Éppen ezért már a gondolatot is remeknek tartom, hogy „megzenésített” népmesével gazdagítsák a hallgatóság érzés- és gondolatvilágát. Igen, előbb említettem az érzelmeket az értelemnél – mert itt is van jócskán behoznivaló! A virtuális mesehősök virtuális világában akciókban gazdag ugyan, de együtt-érzésre kevés lehetőséget kínál. És mivel történeteik/kalandjaik gombamód szaporodnak, az olyan visszafordíthatatlan jelenségek, mint a halál, veszítenek a jelentőségükből, Hogyisne, hiszen a mesékben mindig-minden megtörténhet, s a veszteségről is gyakran kiderül, hogy „vicc volt”, fantasztikus manipulációk eredményeképp bármi visszafordítható.

Ettől az életidegen szemlélettől távolítja el közönségét a Zuglói Filharmónia, felismerve a Záborszky Kálmán ötletében rejlő lehetőségeket. Tavaly Benedek Elek mesegyűjteményéből mutattak be „zenés meseszínházi darabot”, idén októberben az óvodás és kisiskolás közönség számára is érthető-követhető „Itt a keze, nem disznóláb!” című produkció került hét alkalommal előadásra. A „Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack” című népmesén alapuló daljáték szövegválogát Geszthy Veronika írta (az énekesnő maga is „Istvános” volt, és mindmáig tartja a kapcsolatot egykori iskolájával), a zenét Szalai András szerezte.

Mesélő, dalra fakadó színpadi szereplők, valamint a Zuglói Filharmónia Kamarazenekara, Záborszky Kálmán vezényletével igazi ösztönművészeti mese-produkciót hozott létre. Az élmény hatásosságához Geresdi Zsófia (jelmez- és díszlettervező) és Losonczi Anita (rendező, koreográfus) munkája is nagyban hozzájárult.

Az „új magyar daljáték”-ban népdalok sorjáznak, életszerű közegnek bizonyul számukra a színpadi környezet, s a hangszeres kísérő (aláfestő) zene is mindig konkrét funkciót tölt be – nevezetesen, felerősíti a szövegben elmondottak érzelmi-indulati tartalmát, hangulatfestő.

A Zuglói Filharmónia Kamarazenekara tagjai számára nem szokatlan feladat, hogy gyakran kell változtatniuk előadói funkciójukat; ugyanaz az egyszál hegedős néha szólista, máskor – intenzív játékkal – szinte egész zenekari szólamot kell megtestesítenie. Ugyanez vonatkozik a fúvósokra is, a fafúvók néha szép melódiákkal teremtenek atmoszférát, máskor a vonóhangzást színezik. A rezések és ütősök effektusokkal teszik színessé-változatossá a hangpalettát. Az áttekinthető kisformák egyszersmind hozzászoktatják a hangszereseket, hogy szólamuk egészét áttekintve, plasztikus tagolásra törekedjenek – ennek a gyakorlatnak nagy hasznát veszik, amikor bonyolultabb zenei anyagban kell tájékozódniuk.

Ami a produkció lényege: átélhető. Öröm volt látni a mélységes empátiát a picinyek arcán, amikor belegondoltak, hogy a szegény királykisasszonyt oda kell adni a disznónak... – és a boldog megkönnyebbülést, amikor a végén minden jóra fordult. A katarzis-készség kialakításának remek terepe ez az egyfelvonásos.

Az előadás végén a kijáratnál kiszínezni való lapot kaptak a hallgatók, rajta a mese emlékezetes pillanata, amikor talicskába ülteti a disznó a királykisasszonyt és viszi a saját házába. Az élmény továbbéltetésének egyik módja ez – de nem lett volna haszontalan, ha (akár e papírlap másik oldalán) közzétették volna a szereposztást. Szívesen nevesíteném a királyt, a disznót, a királykisasszonyokat – és milyen öröm lenne az egykori hallgatónak, ha évtizedes távlatban kiderülne: ő már akkor, kiskorában hallotta énekelni azt, akiből később híresség lett... De ettől függetlenül, magáért a produkcióban való részvételért, az éneklésért-játékért is megérdemelné valamennyi szereplő, hogy fennmaradjon a neve, még akkor is, ha a daljáték nem kerül bele a műfaj országosan játszott repertoárjába.

(Fittler Katalin)

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara – 2014. október 27. (Operaház)

Mindenszentek és Halottak napja táján hagyományosan számos együttes tűz műsorára gyászmisét, így ebben az évben is sűrűn csendült fel Budapest hangversenytermeiben mind Mozart, mind Verdi Requiemje. Ez utóbbit két egymást követő napon tűzte műsorára a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, elnök-karnagya, Pinchas Steinberg vezényletével. A szólisták közül csak a szoprán volt magyar (Boross Csilla betegen is vállalta az első előadást, de a másodikat le kellett mondania), Clémentine Margaine, Stuart Neill és Roberto Tagliavini társaságában.

Hiába kutatok emlékeimben, nem tudok visszaemlékezni első (koncert)élményemre e művel kapcsolatban. Talán nem véletlen, mivel ez a remekmű úgy nyit ablakot a transzcendensre, hogy hallgatója egyszerre érezheti magát a hangzó világegyetem részének és részeseének. Tehát, már az első találkozás valamiféle otthonosság-érzetet kelt, a személyesség által teljes valónkra hatva – mintha akkor tudatosodna egy korábban is meglévő kapcsolat. S a későbbi találkozások során élesedik a kép, mind teljesebben vehetjük birtokba a művet: differenciálódnak a zenei színek és indulatok, és tudatosodik a tételek sorából kialakuló szerkezet. Nem tudni, vajon hányan voltak ezen a hangversenyen olyanok, akik most találkoztak először e művel – a többiek számára megvolt annak a lehetősége, hogy további variánsként esetleg „felülírja” a korábbi emlékképeket.

Nem tudni azt sem, vajon a zenekari játékosok között hányan voltak, akik számára ez volt a mű bemutató előadása (tehát, először vettek részt a megszólaltatásában), s hogy hogyan értékelik az újrajtszást azok, akik már szinte kotta nélkül tudják szólamukat. Ha az utóbbiak vannak többségben, a karmester felelőssége, hogy mit kér az együttestől.

A nagynevű Steinberg február óta tölti be a zenekarnál az elnök-karnagyi tisztelet, korántsem tekinthető vendégkarmesternek. Mégis, hiába vártunk közvetlen kapcsolatot dirigens és együttese (sőt, a kórust, a Magyar Állami Operaház Énekkarát is ideszámítva: együttese) között. Steinberg impulzív mozdulatai mintha nagyobb-erősebb intenzitást kértek volna – mégis távolságtartó maradt, legalábbis az érzelmi töltést illetően, a hangzás. Mintha nem forrott volna közösséggé a népes előadói gárda – tag-

jai beadták szólamukat a közösbbe (sokan talán éppen legjobb tudásuk szerint), de ők maguk kívül maradtak az élményen. Ily módon valahol sérült a pálya, amelyen eljuthatott volna (divatos kifejezéssel élve) a szerzői üzenet a hallgatósághoz. Mintha színes filmet néztünk volna fekete-fehér lejátékszóberendezésen. A szólisták: négy egyéniség, akik érezhetően a maguk szólamára koncentráltak. Mindazonáltal Boross Csilla éneke visszaadta az olaszos dallamosságot, Margaine – már-már ádázul – a drámaiságra koncentrált, Tagliavini pedig mimikájával a hangzásról a látványra terelte a figyelmet. Stuart Neillnek pályája egyik központi szerepe ez, mint életrajzából kiderül, több mint 200-szor énekelte, négy felvétel is készült a közreműködésével. Nem véletlen, hogy ő még gesztusból sem tette ki maga elé a kottát – talán épp alapos műismerete miatt hátrálta el magát partnereitől?

Volt ebben az előadásban sok részletszépesség, de valahogy nem állt össze élménnyé, tehát a műegész élményével maradt adósunk.

A zenekar nem is igyekezett pontosan „kézre játszani”, talán Steinberget zavarta, hogy együttese következetesen lemarad. Tény, hogy nem sok erőfeszítést tett a mindenkori konkrét dinamikai arányok finomítására (a rezések dinamikájával érdemes lett volna már a próbákon foglalkozni). A kórus differenciált dinamikával énekelte, de leginkább az erős hangzásban lelte örömét (bár volt néhány szép halk-puha gesztusa, ami mindig hatásos, ha nagylétszámú együttes produkálja).

Verdi Requiemje persze így is hatott. Hogy ez a hatás kissé felszínes maradt, legfeljebb azokat zavarta, akik korábbi élményeikhez képest többletet vártak. A közönség dicséretesen fegyelmezett (köhögés- és zörgésmentes) volt, viszont a taps korábban csattant fel, mint amikor mélyen megérinti hallgatóságát a mű.

(Fittler Katalin)

Szegedi Szimfonikus Zenekar – 2014. október 28.

Nemrég olvashattuk egy portói karmester tíz gondolatát az interneten arra vonatkozóan, milyen változásoknak kéne végbemennie a hangversenyéletben ahhoz, hogy a komolyzene világa igazodjon a korhoz, amelyben élünk. Ennek utolsó pontja, hogy minden hangverseny műsorán legyen legalább egy kortárs mű. A Szegedi Szimfonikusok kissé kései évadnyitó koncertjükön valószínűleg akaratlanul, de megfo-

gadták a formabontó karmester tanácsát: Mendelssohn két legnépszerűbb műve mellett két magyar kortársdarab is elhangzott. A zenekar igazgatója, egyben az est házigazdája, Lukácsné Győző feltette a kérdést: mi a kortárs zene? Válasza rá az volt, hogy minden zene, ami ma születik, beleértve a komoly és könnyű műfajokat is. De vajon mikor alakult ki, hogy egy hangversenyrendezőnek mentegetőznie kell, ha kortárs darabot merészül műsorra tűzni? És egyáltalán, ha nem tudnánk egy mű keletkezési évét, honnan állapítanánk meg, hogy ez valóban az elmúlt néhány évtized zenéje, vagy esetleg hetven-nyolcvan év is eltelt az ősbemutató óta? Mitől lesz „fogyasztható” a zene? Mindezen kérdések megválaszolása egy egész könyvet kitölthetne, így most csak a Szegedi Nemzeti Színházban elhangzott darabok tükrében szemlélhetjük a problémát.

Mielőtt azonban rátérnénk a vegyes stílusú műsorra, érdemes szót ejteni a zenekar *Hangoló* című kiadványáról is. Egy néhány oldalas szimpla műsorfüzet helyett a hallgató ugyanis egy komplett kis újságot kap a kezéhez az előadás előtt, amely az elhangzó műveken túl interjúkat, miniesszéket, portrékat és hasznos információkat tartalmaz. A Kosztándi Melinda által összeállított *Hangoló* talán egyedüli hátránya, hogy néha túl szakmai, a laikus közönség számára nehezen érthető egy-egy mű ismertetése. Ezt ellensúlyozzák az egyéb szórakoztató írások, például egy a koncert alatt hallható zajokról szóló rövid értekezés. És ha mindez nem lenne elég segítség a klasszikus zene befogadásához, Lukácsné sok éves műsorvezetői tapasztalatának köszönhető gördülékeny konferanسیája még inkább közönségbaráttá tette az estét.

A koncert Mendelssohn *Szentivánéji nyitányával* kezdődött, amelynek párjaként hallhattuk a szünet után a zeneszerző *e-moll hegedűversenyét*. Gyüdi Sándor precízen, rendkívül fegyelmezetten, ugyanakkor kifejezően vezényelt; a zenekar játékában is nehéz bármi kivetnivalót találni. Bár valóban szinte hibátlan volt az előadás, néhol elfért volna talán egy kicsit több játékoság, szélsőségesebb dinamika és artikuláció. Szokás párba állítani a *Szentivánéji álom* fürge tündereit a *Hegedűverseny* utolsó, rendkívül virtuóz tételével – valóban hasonló zenei gesztusok jelennek meg itt, és ezúttal jóval több szellemes részletet is kidomborított az együttes. A versenymű előadásának egyetlen, ám annál súlyosabb szépséghibája a szöveglista, Szecsődi Ferenc játékát volt. Bár az egyéni, szellemes elképze-

lését a darabról jól lehetett érzékelni, rengeteg intonálási hiba rontotta az összképet, amelyet néha akár a botfülű hallgató is leolvashatott a művész arcáról. Szecsődi ráadás-ként egy extrém módon virtuóz darabot játszott, Franzoni *Rigoletto Quartettóját*, amelyből kitént: jó hegedűművésszel állunk szemben, pusztán valamilyen ismeretlen ok miatt nem sikerült olyan jól most a *Hegedűverseny* előadása.

A két kortárs mű közül a koncert első felében egy ősbemutató tanúja lehetett a közönség: Tóth Péter, a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kar Zeneelmélet tanszékének dékánja *Prospero* című szimfonikus költeménye hangzott el. A cím Shakespeare *Vihar* című drámájából csenghet ismerősen, amelyben Prospero, Milánó hercege játssza az egyik főszereplőt. A zeneszerző így ír művéről: „A mintegy 12 perces kompozíció összesen alig három jellegzetes zenei témát használ. Ezek az anyagok időnként határozottan, máskor rejtve, vagy váratlanul bukkannak fel, épülnek egymásra vagy kontrasztálnak. A lassú első szakaszt gyors Scherzo követi (talán itt a legkönnyebb tetten érni egy konkrét szereplőt, a *Vihar* légiés-játékos szellemét Arielt), ezután egy lassú mozgású kánon következik, ami beletorkollik a gyors záró szakaszba.” Már a leírásból következtethetünk arra, hogy itt nem egy kísérletező, formabontó vagy útkereső műről van szó. Épp ez a klasszikus hagyományba való illeszkedés teszi kedvelhetővé, első hallásra is élvezhetővé a művet. Stílusa leginkább talán Sosztakovics zenéjére emlékeztet sok ütőssel, néha groteszk hanghatásokkal. A tenger kifejezetten frappánsan, egy csúsztatott, elíziós technikával jelenik meg többször a mű során. Ariel témája a fuvolaszólamban hallható, amelyet karakteresen és technika-ileg kifogástalanul valósított meg a szólam két művésze. A szinte teljesen tonális, sokszor már-már romantikus mű végén három zenei pontot találunk, amely olyan frappánsra sikerült, hogy a közönség hosszú perceként ünnepele.

Ismét csak a tökéletes műsortervezésről árulkodik, hogy a koncert csúcspontjának a legutoljára elhangzó Orbán-darab, a *4. Szerenád* bizonyult. A zeneszerző a művet a Fesztiválzenekar felkérésére írta 2011-ben a Mahler Ünnepre. A szerenád műfaja egészen a bécsi klasszikáig vezethető vissza és 20. századi magyar hagyományai vannak. A leghíresebb példa erre talán Kodály *Triósszerenádja*, amely kapcsolódik Bartók éjszaka zenéjéhez is, révén a szerenád is éji zene. Orbán célja Bartók és Mahler mű-

vészetének összekapcsolása volt, ahol a legnyilvánvalóbb közös pont a pentatónia. Furcsa egyébként, hogy eddig szinte senki nem hozta összefüggésbe a két zeneszerzőt, tudományosan sem mutatták ki, hogy Mahler hatott volna Bartókra, kettőjük zenéjét ismerve azonban gyakran lel az ember hasonlóságokra, például éppen az éjszaka zenék kapcsán. Lukácsné felvezetőjében úgy jellemezte a művet, mint a 21. századi utcaról beszűrődő zenefoszlányok összessége, amely valóban találó. A különböző Mahler- és Bartók-idézeteken kívül jazzes, filmzenés és egyéb zenefoszlányok szerepeltek szinte folyamatosan az egyébként önálló, a maga módján egységes és mindenekelött rendkívül szórakoztató egy tétel darabban.

Szeged szecessziós épületeivel, pezsgő kulturális életével (gondoljunk a most aktuális Fehér László kiállításra, vagy az ország egyik legjobb kortárs balett-társulatára) olyan, mintha kicsit nyugatabbra lennénk a valóságnál, ami teljes mértékben igaz a Szegedi Szimfonikus Zenekarra is.

(Könyves Tóth Zsuzsanna)

MÁV Szimfonikus Zenekar – 2014. október 31.

(Zeneakadémia)

Az elmúlt években jó párszor volt lehetőségem beszámolót írni a Zenekar kritikai rovata számára a *MÁV Szimfonikusok* hangversenyeiről, és más sajtóorgánumok megbízásából is számos alkalommal jelen lehettem az együttes koncertjein, úgy gondolom tehát, rendelkezem bizonyos tájékozottsággal e zenekari műhelynek a legutóbbi évadokban (és korábban) nyújtott teljesítményét illetően. A koncerttermek közönségével együtt tanúja voltam annak a fejlődésnek, amely akkor kezdődött, amikor Takács-Nagy Gábor vette át karmesterként a MÁV-zenekar irányítását, és megfigyelhettem, hogyan folytatódott ez az építkező munka akkor, amikor a Franciaországban élő *Csaba Péter* lépett a zenekar éléről vezetőként távozó, de vendégkarmesterként az együttest továbbra is rendszeresen vezénylő Takács-Nagy nyomába. Imponáló színvonal-emelkedésről volt és van szó, amelynek során a zenekar többször is túllépett korábbi önmagán, ledöntve azokat a korlátokat, amelyekről úgy hittük, teljesítőképességének határait jelzik. Az utóbbi időben azon kaptam magam, hogy a MÁV Szimfonikusok koncertjeire járni számomra immár nem „feladat”, kritikusai „munka”, hanem

örömteli, ígéretes program, amelyre érdeklődéssel várok, s amely mindig élvezetes két órával ajándékoz meg. Mindezt azért bocsátom előre, mert jelezni szeretném, hogy már jó ideje eleve kedvező várakozással készülök a MÁV-zenekar koncertjeire. Az a tapasztalat azonban, amelyet az együttes legutóbbi koncertjén szereztem, minden korábbi kellemes élményemet felülmulat.

Csaba Péter, úgy látszik, jelentős súlyt helyez az ideji Richard Strauss-évfordulóban rejlő lehetőségek kiaknázására, ezt jelzi, hogy nemcsak az előző évad végén, május 30-án szentelt teljes zeneakadémiai koncertet a komponista műveinek (*Till Eulenspiegel vidám csínyjei*; *Oboaverseny* Hansjörg Schellenberger szólójával; *Halál és megdicsőülés*), de ebben az évadban is volt egész estés Strauss-program, szintén a Liszt Ferenc téren. Ráadásul nem is akármilyen: a hangverseny első részét *Az úrbatnám polgár-szvit* (1917) töltötte ki. Ez a 36 tagú kis zenekarra (vagy nagyobb ensemble-ra) komponált mű nem véletlenül hangzik el nagyon ritkán: csipkeszerűen áttetsző neoklasszikus faktúrája s a kilenc tétel számtalan érzékenyen cizellált szóló- és kamarazenei részlete hallatlanul kényes, és megvan az a kellemetlen tulajdonsága is, hogy a karcsú hangzás pőrére vetkőzteti az együttest – minden salakos hang, minden intonációs bizonytalanság, minden apró pontatlanság hallatszik, sőt feltűnést kelt. A jubileumi évben nem is merte eddig más műsorra tűzni a darabot, mint Kocsis Zoltán, aki még az előző évad végén, május elején vezényelt pazar előadást a daraból, természetesen a Nemzeti Filharmonikusok válogatottjának élén.

Most tehát Csaba Péter hozta meg a bátor döntést: ő is betanította *Az úrbatnám polgár-szvitet*. Számítottam az igényes megközelítésre, de őszintén szólva azt a pompás teljesítményt, azt a magabiztos felsőfokot, amellyel a produkció szembesített, meglepetten fogadtam: *ennyire* jó tolmácsolásra azért nem voltam felkészülve. Hallgatva a két kitűnő fiatal vendégművész, az érett személyiségű *Pusker Júlia* (hegedű) és a szintén minőségi teljesítményt nyújtó *Palojtay János* (zongora) közreműködésével elhangzott, kecses, tiszta, arányos, karaktergazdag és választékos humorú muzsikálást, az az érzés kezdett eluralkodni rajtam, hogy Csaba Péter, úgy látszik, nem elégszik meg azzal a fejlődéssel, javulással, amit eddig elért: tovább és még tovább szeretné ösztökélni zenészeit, a határ a csillagos ég. Ennek a maximalizmusnak most éppen az az eredménye, hogy úgy érezzük, az októ-

ber végén közönség elé lépő MÁV Szimfonikusok már nem az az együttes, amelyiket az előző évad végén hallhattunk.

A szvit előadásában örömet szerzett a *Nyitány* kellemes lendülete, a *Memuet* karcsú hangú hegedűszólója, a *vívómester* tétel remek, ironikus trombitaszólója, amely utóbb a zongora szólamában is megjelenik. A *szabók bevonulása* és tánca ismét hegedűszólóval bővült el, ezúttal egyértelműen bécsiesen, a szó kreisleri értelmében, *Lully menüettjét* aranykori derűvel tolmácsolta az együttes. A *Courante* megszólaltatásában a pompa és tartás vonzott, *Cléonte belépőjét* hallgatva elismeréssel adóztam a brácsák, csellók és bőgők tiszta, áttetsző hangú, lírai játékának. Eleganciát és bájít árasztott a *Közzene*, s végül egy remek, ihletett-nosztalgikus csellószólo ékesítette *A lakoma* előadását.

A magyar énekes társadalomban, azt hiszem, ma a *Négy utolsó ének* (1948) legelhitvatottabb tolmácsa a formátumos Strauss-díva, *Sümege Eszter*, akinek eszköztárában minden megvan ahhoz, hogy ezt a kivételes ciklust ihletetten adja elő: kiművelt és tökéletesen kontrollált voce, méltóság és élmélyültség, a straussi filozofikus dimenziók érzékeltetésére alkalmas, érett személyiség, amelyet már számos operában állított a zeneszerző mondanivalójának szolgálatába. Élményt adott előadásában a három Hesse- és egy Eichendorff-megzenésítés: jelen volt énekében az átszellemültség, az élettől búcsúzó ember emelkedett, megilletődött filozófiája, dallamvonalai tisztán, széles ívekben bomlottak ki, s a szólam érzékeny-míves kidolgozása is mindenben méltónak bizonyult a műhöz. Néhány kézmozdulatot, amellyel Sümege Eszter olykor lágyan „vezényelte” önmagát, szívesen mellőztem volna, ezekkel ugyanis a teljes emberi jelenlétet inkább szorososan vett zenei produkcióvá szűkítette le, és ha megkockáztathatók még egy kritikai megjegyzést, az a szövegejtésre vonatkozik: utóbbi lehetett volna plasztikusabb, beszédesebb, érthetőbb. Mindazonáltal az, amit Sümege Eszter ebben a hallatlanul nehéz ciklusban technika és költészet egyesítésével nyújtani képes, ma Magyarországon alighanem az optimum – és olyan optimum, amely nemzetközi mércével mérve sem lebecsülendő. Befejezésül *Az úrbatnám polgár* kifinomult neoklasszikus kamarazeneje után a *Don Juan* (1889) telivér romantikus szimfonizmus mutatta meg Strauss zenekari írásmódjának másik arcát. Valószínűtlenül szép tónussal, túlcsondulóan dús hangzással szólalt meg az együttes, a mű gesztus-

rendszerében Csaba Péternek sikerült megragadnia a fiatal Strauss itt és most meghatározó életmóráját és érzékiségét. Meghatározónak érezhettük az előadásban a lendület felhajtóerejét, az energiát, amely újra és újra feszültséggel telítette a közös muzsikálást – és nagyszerűen szerepeltek a mű legfontosabb témáját, a főhős zenei „névjegyét” megszólaltató kürtök. Kivételesen szép tolmácsolás zárta a kivételesen szép koncertet.

(Csengery Kristóf)

Nemzeti Filharmonikusok – 2014. november 2.

Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Carlo Montanaro nem ismeretlen a magyar közönség előtt: a bécsi zeneakadémián végzett olasz karmester – Zubin Mehta felfedezettje – annak idején a Miskolci Nemzetközi Operafesztiválon mutatkozott be, majd 2013 áprilisában a Művészetek Palotájában vezényelte a *Nemzeti Filharmonikusok* élén Verdi ritkán megszólaló operáját, *A kalózt*. 2015 tavaszán ismét visszatér majd az NFZ élére, hogy április 2-án, nagycsütörtökön megszólaltassa Rossini *Stabat Materét*, májusban pedig Boito *Mefistofelét* vezényli az Operaházban.

Most azonban Verdi *Requiemjét* (1874) hallhattuk tőle, szintén a Nemzeti Filharmonikusok koncertjén – a legillőbb időpontban, halottak napján. Annak idején jelen voltam *A kalóz* előadásán, és kedvező benyomásokat szereztem a karmester munkájáról, az élmény azonban aligha lehetett átütő erejű, mert akkor nyilván élesebb emlékek maradtak volna meg bennem a koncertszerű operaelőadásról. Most a *Requiem* torkon ragadott, mellbe vágott, felemelt, letaglózott – ezt mind, váltakozva, egymás után, sőt néha egyszerre. Bár hogy ne legyek igazságtalan, már előjáróban ki kell jelentenem: a rendkívüli teljesítményt sejtető szavak a karmester mellett az összes többi közreműködőt egyformán dicsérik. Itt és most csillagos óra jött el a mű magyarországi interpretációtörténetében: *Bakonyi Anikó* (szoprán), *Schöck Atala* (alt), *Fekete Attila* (tenor) és *Rácz István* (baszszus) személyében a világ bármely táján helyét megálló, eszményi szólista-kvartett alakult, a *Nemzeti Énekkar* (karigazgató: *Antal Mátyás*) mindvégig a helyzet magaslátán teljesített, a Nemzeti Filharmonikusok hangszereseinek keze alatt pedig makulátlanul szólalt meg a zenekari partitúra.

A hegedűs múltra visszatekintő Carlo Montanarót, a varsói Teatr Wielki (a Lengyel Nemzeti Opera) főzeneigazgatóját elsősorban az olasz operai repertoár avatott tolmácsaként tartják számon, Verdi *Requiemje* tehát, a maga seregnyi operai jellegzetességével otthonos terület számára. Vezénylését a mozdulatok következetes pontossága s ennek nyomán feltűnően egzakt ritmika, a gazdagon árnyalt színvilág, a hangsúlyok ereje, a központozás élessége és a technikai kidolgozás rendkívüli igényessége jellemezte. Az előadás ennek megfelelően igen erős kontrasztokkal élt, nagy dinamikai és karakter-ellentétek, egymással élesen szembehelyezett drámai és lírai megnyilvánulások, igen élénk hangsúlyok jellemezték – de ez az erővel-intenzitással párosuló kiélezettség-kifeszítettség soha nem tévedt túlzásokba, a produkció egyetlen pillanatra sem vált hatásvadásszá, ellenkezőleg: a gesztusok mély, személyes hitele jellemezte, és számos pillanatában érezhettük mélyen megrendítőnek. A Nemzeti Filharmonikusok egész pályafutásának egyik csúcsteljesítményét nyújtotta: erős, gazdag, egészséges tónusú vonóhangzás adta a produkció alapját, a gyors futamokban (például a *Dies irae* elején) olykor sistersgő energiájú szárguldással, remekeltek a rézfúvók (elsősorban a *Tuba mirum*ban – de másutt is), érzékeny rajzolatú szólókkal és kamarazenei részletekkel járultak hozzá az összehatáshoz a fafúvók, élesen és energikusan központoztak az ütők. A zenekari teljesítmény egésze a szimfonikus hangzás dús, telt, színes szöttesét feszítette ki háttérként a kiemelkedő színvonalú vokális teljesítmények mögé. A Nemzeti Énekkar szintén nagyszerűen helytállt: tisztán, erőteljesen, ugyanakkor a kellő plaszticitással szólaltak meg a szólamok, s a zenekar és a szólisták harmadik társaként a kórus az éteri pianoszakaszokban (*mors stupebit*) éppúgy remekelt, mint a hatalmas fortissimóknál. A négy szólista újra és újra világszínvonallal örvendeztette meg a hallgatót. Nem volna helyes közülük bárkit is kiemelni, teljesítményét a többieké fölé helyezve, mert a kvartett élményének egyik legfőbb alkotóeleme éppen a kiegyenlített magas színvonal volt: négy, a pálya hasonló szakaszában (esetünkben éppen a csúcán) járó, technikai kivitelezés, vokális kontroll dolgában hasonlóképpen igényes, külsőséges eszközöktől, üres hatáskeltéstől, maníroktól egyformán tartózkodó, a szólammal és általánosságban a mű eszmei tartalmaival való azonosulás terén maximalista énekes, aki teljes személyiségét latba vetve, maradékta-

lanul azonosult a Verdi-*Requiem* lelkeségével, s ezen belül is az egyes szövegszakaszokat feldolgozó áriák spirituális mondandójával. Ezért aztán arra kell kérem az olvasót, tekintse csupán némiképp esetleges kritikusi mazsolázgatásnak, ha most a *Confutatis*-basszusária erőteljes tónusát és délceg tartását, a *Hostias* tenorszólójának áhítatát vagy az *Agnus Dei* szoprán-alt duójának átszellemült tisztaságát említem.

Ritka élmény: egy minden tekintetben kizárólag felsőfokon méltatható, tökéletes kivitelezésű, lélekbe markolón mély Verdi-*Requiem*, az eltávozottakról való megemlékezés ünnepén. Szellemi feltöltődés volt meghallgatni, s amikor véget ért, a közönség a rendkívüli minőségű előadáshoz méltón, hosszan, kitarító lelkesedéssel ünnepelte a produkció résztvevőit.

(Csengery Kristóf)

Óbudai Danubia Zenekar – 2014. november 2. (Zeneakadémia)

A korábban már méltatott címmel megrendezésre kerülő bérleti sorozat, az „Íme, az ember” második estje, „Végzet” címmel, a Magyar holokauszt – 2014 támogatásával valósult meg. A műsor nyitószáma ösbemutató, Tiszai Péter a holokauszt emlékének szentelte Vonószene-kari koncertjét. A szerző nyilatkozata szerint „ellentmondásos vizuális élmény” inspirálta, akárcsak a második műsorszámot, Liszt Haláltáncát, amely Farkas Gábor szólójával csendült fel. A terjedelmes első rész a szünet után Beethoven V. szimfóniájával folytatódott.

Talán az új kompozíció terjedelmét nem lehetett előre biztosan tudni, s ezért alakult szokatlanul a program – az első rész két műsorszámát előtti részleteket olvasott fel Söptei Andrea Radnóti Miklós özvegyének, a februárban elhunyt Gyarmati Fanninak a közeljövőben megjelenő naplójából.

Atmoszféra-teremtésből jeles, még akkor is, ha a gyakorlati tervezés nem igazán sikerült; az orgonaüléstről nehezen kivehető volt a felolvasott szöveg (annál is inkább, mivel a színésznőnek a világitás határozta meg, hogy hol álljon és hogyan tartsa a szöveget...).

Az ösbemutató tehát fogékony, ráhangolódo közönséget kapott. Mint az autodidakta, a zeneszerzést magánúton (Orbán Györgynél majd Vajda Jánosnál) tanuló komponista vallotta, neki volt szüksége a mű megírására. Miközben hallgattam a kompozíciót,

eljártam a gondolattal, vajon hogyan fogadná a hallgatóság mindeme érzelmi-programadó információk nélkül, abszolút zeneként. Így viszont ki-ki aktivizálhatta fantáziáját, a nyitótétel vonuló jellegű tematikus anyagához konkrét képeket társítva, a lassú középtételel érzelmi reflexióként értékelve, míg a zárótétel egyfajta szabadító-feloldó funkciót töltött be (a szerző szavaival: „a meg nem életek tétele”). Tiszteletben tartva a szerző megannyi „jogát” saját műveivel kapcsolatban, mégis furcsállom, hogy a végleges cím megmaradt „vonószene-kari”-nak, amikor több más hangszer mellett a gazdag ütőspark korántsem mellékes szerepet játszik benne.

Az Óbudai Danubia Zenekar ezúttal vendégkarmester, Oliver Dohnányi vezényletével játszott, mindvégig elismerésre méltó koncentrációval. Az első részben a színpad átrendezését követően az együttes is végighallgatta a naplórészletek felolvasását (ami nyilvánvalóan segített az érzelmi ráhangolódásban). Ettől függetlenül, Farkas Gábor virtuóz játéka azt eredményezte, hogy Liszt Haláltánc korántsem olyan súlyos-sötét tónusú lett, mint amit a felolvasottak után aligha csodálhattunk volna, hanem az inspiráló impozáns látványnak a hangzó megfelelője. A Liszt-mű reprezentatív volt, inkább gyönyörködtető, mint kataraktikus.

Eszembe jutott egy régi élmény: a Győri Filharmonikus Zenekar vezető karmestereként a '70-es évek elején Sándor János karmester azt a gyakorlatot vezette be, hogy az utolsó bérleti hangversenyen, amelynek műsorát kortárs művekből állította össze, megszólította a közönséget, s rövid bevezetővel megkönnyítette a szokatlan hangzású kompozíciók értő hallgatását. Egy ilyen bevezetőben mutatott rá arra, hogy a hozzánk időben közelebb eső eseményekre másként, „személyesebben” reagálunk – Zrínyi Miklós kirohanása vicc forrása lehet („az utolsó csukja be a kaput!”), míg a világháborús vonatkozások torokszorítóak.

A mind távolabbi történelmi múltból származó kompozíciók hallgatása során ugyanezt az élményt élhettük meg – Beethoven Sorsszimfóniája esztétikai élménnyé szublimálódott.

Hosszú, a közreműködők számára kétségkívül fárasztó program volt – a minőségről a közönség „viselkedése” árulkodóan tudósít: hosszas tapssal reflektáltak az élményre, amely nyilvánvalóan képes volt arra, hogy kiszakítsa a hallgatókat a mindennapok reális idő-valóságából.

(Fittler Katalin)

ZENEHALLGATÁS – ELVÁRÁSOKKAL

A King's Singers és az MR Gyermekekórus – 2014. november 5.

Művészetek palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

November 5-én került sor erre a különleges koncertre. Különlegességét az adja, hogy ritkaságszámba megy, ha a King's Singers más kórusral együtt lép fel. (Ha jól emlékszem, Budapesten most először volt erre példa.) Az első részben a világhírű angol együttes lépett fel, a másodikban külön is, meg velük együtt is énekelt az MR Gyermekkórus.

Csaknem fél évszázada örvend töretlen népszerűségnek a King's Singers névvel a kórusnagyhatalom Nagy-Britannia hírénevet öregbítő énekegyüttes. Közben természetesen időről-időre módosult az összetétele; s bár a színvonalat biztosítandó, e cseréket általában „átfedésekkel” igyekeztek megoldani, az együttes hangzása – a magas színvonalon belül – korántsem volt mindig méltó az alapítókéhoz.

Ezzel kapcsolatban érdemes rámutatni arra a pszichológiai jelenségre, hogy miként nem a szemünkkel látunk, úgy nem is kizárólag a fülünkkel hallunk. Az előzetes információk befolyásolják az élményt (az egyik véglet, hogy a lelkes beharangozásokot követően csalódunk várakozásunkban, a másik pedig, hogy „nem hiszünk a fülünknek”, hanem azt halljuk, amit hallani akarunk), és így aztán a közvetlen szem- és fültanúk tanúságtétele is fenntartásokkal fogadható csak. Emlékszem lelkesedőkre, akiket az énekegyüttes bármely korszakában boldogsággal töltött el, hogy végre élőben is hallhatták azt az együttest, amelyért korábban felvételei ismeretében rajongtak. És főhet a feje a „nagy időök tanújának”, felvilágosítsa-e a naiv fiatalabbakat, hogy „ezek nem azok”...

Az a hat énekes, aki most lépett a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem pódiumára, kétségkívül olyan társulás, amely az angol vokális kultúrát érdemben képviseli. De ha „ennyi” (és csak ennyi!) lett volna az alapító tagok értéke, aligha hagyományozhattak volna ilyen platinafedezetű nevet az utód-énekesekre.

És közben sokat változott a világ is, a koncertélet (idehaza és a nagyvilágban), s a szokások-elvárások a sztárokkal szemben. Annakidején kedves poénnak tűnt, hogy az angol énekesek energiát nem kímélve törték a magyart, s néha nyelvtörő

nehézségű, kacifántos kifejezésekkel tarkított konferálásuk spontán tetszésnyilvánítást váltott ki. Aztán ebből kiüresedett, hagyomány lett, a közönség a tapsológépek kiszámíthatóságával működik, elképzelt elvárásokhoz igazodva nyilvánít tetszést nevetéssel is. Az idén ezen is túltett a MüPa-közönség; ezúttal az angol műsorközlésre torz-groteszk módon reagálva. Mert azt aligha képzelhetném, hogy mindenki olyannyira értette nemcsak a szöveget, hanem a feltételezhető angol humort is...

Ugyanakkor, sajnos, az iránt a legkisebb fogékonyságot sem mutatták, hogy akceptálják a „tömbös” műsorszerkesztést, ahol korántsem mutatkozott igény a rövid kórusművek egyenkénti megtapsolására (sőt, Libby Larsen négyteteles kompozícióját is szétszabdalták a tapsokkal).

Az informatív ismertetőfüzetnek köszönhetően tájékozódhattunk a jelenlegi tagság sajátosságairól. Az idén kezdte meg tagságának 25. évét az egyik kontratenor, David Hurley, aki annakidején még együtt énekelt két alapító taggal. A legkésőbb csatlakozó Julian Gregory japán anyja gyermeke, ő angol iskolák mellett Németországban is tanult (és sohasem volt a King's College neveltje). Bekerült az első nem brit születésű tag is, az Új-Zélandról áttelepült Christopher Bruerton személyében.

A változás jól lemérhető abban az eltérésben, ami az egykori és jelenlegi együttes és rajongóinak kapcsolatában megmutatkozik. Annakidején boldog volt, akinek sikerült „kapcsolatot teremtenie” valamilyik énekessel, hozzájutott a címükhöz – most mintha „elébe mennének” a meghódítandóknak, a virtuális kommunikációs lehetőségek segítségével. A „közvetlenség” szubjektív kategória, nincs meghúzható határvonal, hogy mit-meddig érdemes közölni-terjeszteni – de kétségtelen, hogy a tehetségkutató és kvíz-műsorok hatása mutatkozik meg abban, hogy a művészek önként vállalják a popularizálódást...

(Önkéntelenül is eszembe jut egy ellenpélda: Bartók és felesége fikarcnyi engedményt sem tett az amerikai közönségnek, nem mosolyogtak, jópofiztak, hanem már-már szertartásos komolysággal adták elő műsorukat – mindaddig, amíg kaptak koncertfelkéréseket. Még a megélhetés gondjai sem tudtak oly nyomasztóak lenni, hogy feladják előadóművészi normáikat. Persze, lehet ezt egyszerűen „merevségnek” titulálni, és sajnálkozni azon, hogy nem értették meg az időök szavát...)

A nyitószám áldozatul esett a „beéneklésnek”, ennek során mérték fel a teltházastere akusztikai lehetőségeit, aztán gyönyörködhettünk a 4-5-6 hang homogén hangzásában, amely ugyanakkor egyéni tónusokból állt össze.

Morley és Wilbye után Libby Larsen szerepelt műsorukon a kortárs zene képviselőiben, a francia muzsikát Saint-Saëns képviselte, majd Morten Lauridsen, Bob Chilcott és Eric Whitacre neve színesítette a szerzői palettát.

(Az est műsorát záró „könnyedebb hangvételű”-ként bekonferált ráadászámok fényévnnyi távolságra voltak attól a fergetes hatású finálétól, amellyel az egykori King's Singers tudta megmutatni repertoárjának másik végpontját – miután az igényes művekkel próbára tette hallgatósága figyelmét.)

A szünet után az MR Gyermekkórusa lépett pódiumra. A színpadkép olyan lett, amely jól festene Adams operájának, a Nixon Kínában annak jeleneteként. Vadítóan vörös kosztümfélében jöttek a gyerekek, kék aljával a szoknyák toldott jellegűnek hatottak, s ezen nem sokat módosított az sem, hogy azonos anyagból készültek a nyakkendők. Megszállta a pódiumot a többségükben lányokból álló kórus, fegyelmезetten valósítva meg a tervezett elrendeződési mintákat. Nem kevesen voltak, akiknek a tartása kívánnivalót hagy – pedig szomorkodásra, magába-zakkanásra aligha volt okuk. Mintha fáradtak, de mindenképp: örömtelenek, mondhatni, érdektelenek lettek volna a felcsendülő hangzásokot illetően! Matos László vezényletével Mendelssohn-mű részleteit idézték fel, tisztán, de személytelen korrektséggel, majd Kabdebó Sándor irányításával Tóth Péter hangulatos kompozícióját énekeltek, a Kiss Judit Ágnes verseit megzenésítő játékos-vidám ciklust.

A hallgató, úgy tűnik, mindig elégedetlen; amikor van (többnyelvű) feliratozás, arra panaszkodik, hogy eltereli a figyelmet az énekesekről, meg hogy nehezen követhető. Most, amikor nem volt, igencsak hiányolhatta, nemcsak azért, mert nehéz az idegen nyelvű énekelt szöveget megérteni, hanem azért is, mert olvasva plasztikusabban érzékelhetővé vált volna mindaz a humor, ami a magyar nyelvű tételekben rejlik (hát még a potenciális külföldi hallgató menyinyire hiányolhatta...).

Aztán jött a közös produkció, amikor is a gyerekek külön karmesteri irányítás nélkül biztosították háttér-hangzást az angol szólistaegyüttes énekéhez. Ez utóbbi derekas

teljesítmény volt, érzékenységre és figyelmességre vall a gyerekek részéről. Kétségkívül jól idomított énekes-palántákról van szó, de ezek a gyerekek inkább felmondták (becsülettel) a tanultakat/tanítottakat, mintsem hogy interpretálták, közvetítették volna a kottáikban rejlőket. Pedig kotta nélkül énekeltek – tehát közvetlenebbül tudták volna eljuttatni az általuk szeretett műveket, az általuk átélt hangulatokat, a hallgatóságához. A gyakran idegen nyelven éneklőket rendszeresen fenyegeti az a veszély, hogy a szöveget csak a zenei faktúra egyik „sáv”-jának gondolva, pusztán leéneklék a hangzók egymásutánját. Örömtelenség uralta a hangzást – leginkább feladat-teljesítésnek hatott a szereplés. Valami felszabadultság hiányzott mindvégig. És ember legyen a talpán, aki felfedezte mindazokat a humor-forrásokat és -lehetőségeket, amelyek eleve benne rejtőznek a magyar nyelvű versekben! Legjobban azok jártak, akik „kinéztek” maguknak egy-egy lelkesebbnek tűnő kis énekest, és az általa közvetített érzéseket-indulatokat próbálták meg átélni. Nem kétséges viszont, hogy akik együtt énekelhettek a King's Singerssel, igencsak megőrzik emlékezetükben ezt az estét.

És nem tehetem meg, hogy ne szóljak egy sajátos közönség-gesztusról. Mintha a szelektív látás/hallás módjára, kipróbálták volna a szelektív zajongást – éspedig a King's Singers éneke közben. A közelemben is ült egy kis köhögőgép – aki érdekes módon lélegzetviasszafojtva figyelt a későbbiekben a gyermekkarra. Rokon, hozzátartozó? A sajnálatos az egészben az, hogy az ily módon szétköhögött tételek még azokra sem hathattak igazán, akik pedig szívesen adták volna át magukat a műveknek.

Tény, hogy a gyengébb immunrendszerű (allergiára hajlamos) személyek megérik a környezet apró változásait, akár a légkondicionálás mértékének a módosítását is. Ilyenkor szinte egyidejűleg, jelzésértékű köhécselés hallatszik. De azok a tapintatlan, tátott szájú krákogások-köhögések, amelyek rendszeresen-gyakran zavarták a műélvezetet, korántsem menthetőek. A gyakorlatlan hangversenylátogató talán még nem tud különbséget tenni a gépzene és az ott-és-akkor megszülető között. A kórustagok hozzátartozói viszont érdekeltnek érezhették magukat a gyerekek produkciójában. Csak remélni tudom, hogy nem volt szándékoltság a kétféle, feltűnően különböző zajszint létrehozásában.

(Fittler Katalin)

Óbudai Danubia Zenekar – 2014. november 8. Zeneakadémia

Ismeretes, hogy a 20. század egyik legnépszerűbb komolyzenei ifjúsági műve Benjamin Britten *Változatok és fuga egy Purcell-témára* című kompozíciója. A darab eredetileg *The Young Person's Guide to the Orchestra* (Fiatalok zenekari kalauza) címmel vált ismertté, és egy hasznos megrendelésnek köszönheti keletkezését. A harminchárom éves Brittent egy évvel a második világháború vége után, 1946-ban azzal a felkéréssel keresték meg: komponáljon zenét egy oktatófilmhez, amely a zenekar hangszereit mutatná be. A rendező neve nekünk ma már nem sokat mond: James Muir Mathiesonnak hívták, skót zeneszerző és karmester volt, de számos film „zenei rendezőjeként” is működött. A szerződöttetett zenekart és a karmestert annál inkább ismerhetjük: a Londoni Szimfonikusokról és Malcolm Sargentől van szó. Britten (kortársával, az általa is nagyra becsült Sosztakovicssal együtt) az egyik utolsó olyan zeneszerző volt, aki a korábbi évszázadok nagyjainak mércéjével mérhető, s mint ilyen, képes volt arra, hogy megrendelésre is kivételes minőséget szállítson. Ezt tette a *Háborús requiem* esetében éppúgy, mint ahogyan a *Variációk és fuga egy Purcell-témára* megalkotásakor is. Kétegynek helye nincs: a *Purcell-variációk*, miközben akkurátusan teljesíti a pedagógiai feladatot, és csoportonként sorra-rendre bemutatja a zenekar hangszereit, egyszerűen el is oldozza magát az iskolás kötelezettség béklyójától, és szabadon szárnyal az invenciója – hiszen *remekmű*. Koncerten hallgatni mindig öröm, de az is indokolt, hogy időről időre felbukkanjon eredeti funkciójában, ifjúsági hangversenyeken, és részt vállaljon az ismeretterjesztésből – végtére is ezért született.

Liszt-kukacok Akadémiája – ezt a játékos és kedvesen tekintélyfricskázó címet viseli a Zeneakadémia ifjúsági hangversenysorozata, amelynek keretében november 8-án, szombaton délelőtt a nagyteremben a 10–15 évesek korosztályát vette célba Hámori Máté vezényletével az *Óbudai Danubia Zenekar*. A koncert 11.00-kor kezdődött, egy részből állt, és annyi ideig tartott, mint egy iskolai óra: negyvenöt percig. A műsornak címe is volt: *Mit tud a zenekar?* A programon pedig természetesen Britten műve szerepelt. A darabnak van egy egybefüggő „előadási” változata – ezt halljuk hangversenyeken –, és van a „funkcio-

nális” műalak, az „alkalmazott zene”, amely viszont a variációk közé ékelte összekötő szöveggel képzelendő el – így volt ez már a mű megkomponálása idején is. Most értelemszerűen ez utóbbit hallottuk. Kisértelt a pódiumra Hámori Máté, fellépett a karmesteri emelvényre – de ahelyett, hogy beintett volna zenészeinek, hogy kezdetét vegye a muzsikálás, papírköteget vett elő, és nekiállt felolvasni. Verset. Rímekbe szedve hangzott el minden, amit a Britten-műről és a zenekar hangszereiről tudnunk kell. Hámori feltűnően jó színészi teljesítményt nyújtott, a szöveg remekül működött, szlenges fordulataival és gyakori aktualizálásával közel férközött a gyerekekhez, a felnőtteket is sokszor nevetetve meg. Találgattam, ki írhatta, s ismervén a hazai gyerekközpontokat, Varró Dánielre vagy Lackfi Jánosra tippeltem – a stílusból-szóhasználatból ítélve inkább az utóbbira. Mivel műsorlapom nem volt, később érdeklődnöm kellett, s nem kis meglepetéssel értesültem arról, hogy nem Varró, nem is Lackfi: maga a fiatal karmester az általa felolvasott szöveg szerzője...

A műsor olajozottan működött, kicsik és nagyok egyaránt „vették a lapot”, a Britten-mű még így, feldarabolva is mindenkit elbűvölt szellemességével, szépségével, invenciójával. Az Óbudai Danubia Zenekar különféle szekciói egyformán jól teljesítettek: tartalmas, telt tónussal játszottak a vonósok, karcsú hangon és mozgékonyan muzsikáltak a fafúvók, megfelelő súllyal és jelentőséggel vettek részt a produkcióban a rezes, hűvösen gyöngyözött a hárfa hangja, peregtek, csörögtek, pattogtak az ütők, ahogy kell. A nagyforma persze egy ilyen előadásban óhatatlanul szétadarabolódik, de azért még így is nyilvánvaló volt, hogy Hámori Máté rátermetten formálja meg a karaktereket, megfelelő hangzásarányokat kever ki, és a zenekari összjáték csiszoltsága arra engedett következtetni, hogy karmester és zenekara nem „hahnira vette”, hanem méltó felkészüléssel tisztelte meg a gyerekműt. Székemből felkelvén csupán egyetlen hiányérzetem maradt: tapasztalatom szerint a gyerekek koncentráció képessége jobb, mint gondoljuk. Most is elbírt volna, hogy az összekötőszöveggel részletekre szabdalva mű megszólalása után egyszer folyamatosan is elhangozzék ez a nem éppen hosszú mű. Szerintem a gyerekek örültek volna, ha megszakítatlanul is hallhatják a darabot. Általánosságban: az a tapasztalatom, hogy kezd vésszen elharpózni rádióban, televízióban és mindenféle más műsorok szerkesztésekor egy indoko-

latlan félelem. Lebecsüljük a közönséget – akár gyerekekről, akár felnőttekről van szó. Nem tételezzük fel, hogy tartósan tud figyelni, és rettegünk attól, hogy túl nehéz, túl „intellektuális” lesz számára a műsor, ezért aztán egyre lejjebb és lejjebb szállítjuk a mércét. E téren persze a kereskedelmi televíziók szemlélete okozza a legnagyobb kárt, de mindenütt terjed az indokolatlan óvatosság. Holott bízni kellene a szellemi teljesítőképességben – kivált a gyerekekben: az ő agyuk még friss... Szerintem meg se kottyant volna a jelenlévő 10–15 éveseknek, ha a feldarabolt Purcell-variációk után meghallgathatják az egészet, sőt hálásak lettek volna az összefüggő művészi élményért. Legközelebb ezt a módszert is érdemes volna kipróbálni – hátha beválik.

(Csengery Kristóf)

Nemzeti Filharmonikusok – 2014. november 12.

Művészetek palotája –

Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A Nemzeti Filharmonikusok és a Művészetek Palotája közös produkciójaként két egymást követő napon (12-én és 13-án) került színre a MüPában Richard Strauss balettje, a József-legenda. Az előadás a zenekar Strauss-projektjének része, egyszersmind a Kocsis Zoltán irányította együttes és a Szegedi Kortárs Balett közös produkciójának vonulatába tartozik.

Bemutatójának centenáriumi éve ad különleges aktualitást a József-legenda műsorra tűzésének (amely először 80 éve került színre Budapesten). Nem először csendül fel a Nemzeti Hangversenyteremben – hét éve a Budapesti Fesztiválzenekar szólaltatta meg. Most látvánnyal együtt került színre – s ezzel a produkcióval ismét „vizsgázott” legnagyobb hazai koncerttermünk. A földszint első öt sorát (A-B-C, valamint 1. és 2. sort) fel kellett áldozni, hogy a pódium alatt és előtt elférjen a monumentális zenekar. A színpadhoz hozzátartoztak az orgonáülések szintjei is, és a fény-effektusoknak köszönhetően megragadó atmoszféra született. Persze, felmerülhetett bárkiben az eldöntendő „fontossági sorrend”, kancsalrímként hajazva Balázs Béla elhíresült kérdésére – tehát, hogy a látványhoz járult a zene, vagy épp a zenét hivatott további dimenziókból megközelíteni a látvány, de a lényeg korántsem a prioritás keresése ill. megtalálása, hanem az, hogy ezúttal egé-

szen kivételes összművészeti hatást sikerült létrehozni.

Miközben a látványt követtem, regisztrálnom kellett, nemcsak a zenének a meghatározatlan tárgyiasága jelent problémát, amikor a szavak nyelvére akarjuk fordítani az élményt – a táncművészet még elvontabb területnek bizonyul. Hiszen a táncosok nem konkrét szereposztásnak megfelelően működnek (vannak nevesíthető szereplők, míg mások hol a környezet, hol érzelmek-indulatok megjelenítői). Ráadásul a mozdulatkincs terminológiailag nemigen fordítható közérthetőre, s akkor még szó sincs a megjelenítés megannyi jelenségéről.

Kevésbé ismert (ritkán játszott) mű esetében korántsem biztos, hogy a közönség valamennyi tagja tudatosan rangsorolja a komplex élmény összetevőit – biztos összehasonlítási alap hiányában a legtöbb, amint tehet, hogy hagyja magára hatni valamennyi művészi közeget. Ebben az esetben rendkívüli haszonnal kamatoztatható ez a gyakorlat.

A zenében többféleképp lehet tájékozódni. Amikor hét éve a Budapesti Fesztiválzenekar tűzte műsorára, a balett programjában való tájékozódást tartották elemi jelentőségűnek, s a publikum rendre olvashatta a kivetítőn, hogy hová érkeztünk a legendás cselekményben. Most a látvány segített, azonban nemcsak a történet mozzanatainak szemléletes felidézésével, hanem a zenében érzékletesen megjelenített érzések-indulatok kézzelfoghatóvá tételével is. Korántsem lenne irigylésre méltó egy olyan tudósító feladata, mint aki a színházi előadások rádióközvetítésénél visszafajtott hangon tájékoztatta a rádióhallgatókat a színpadi történekekről! A kik, mit, hogyan és miért konkretizálásai csökkentenék azt a közvetlen kapcsolatot, ami érzelmi-indulati szinten létrejött(hete)tt a táncosok és a nagyzenekar között. Mert néha egy-egy gesztus hosszan hatónak bizonyult, míg máskor hosszú mozdulatsorok afféle meditatív hátteret biztosítottak.

S az első sorban ülve, szembesülnöm kellett azzal, hogy a látványvilág hatásában minden bizonnyal nagy szerepe van a közelség-távolság viszonyainak. Közről lehetett igazán észrevenni a látványvilág aprólékos kidolgozottságát – a táncosok mimikájából csak némi ízelítő juthatott a hátsó sorokban ülőkhöz. Az viszont kétségtelen, hogy ez a kidolgozottság akkor sem maradt hatástalan, ha részleteiben (bizonyos helyekről) szinte észrevétlen volt; ez adta az aranyfe-

dezetét a balett-társulat produkciójának. (Korábban akkor jutottam hasonló következtetésre, amikor az élő operaelőadást követően „visszanézhettem” felvételről. A közelképek konkrét adalékokként támasztották alá, hogy a globális élmény megalapozott volt.)

Jurónics Tamás koreográfiája a zene elképesztően alapos ismeretéről tanúskodott. Ily módon kölcsönhatásba került a látvány és a hallgatnivaló, egymás hatását erősítették, vagy ha úgy tetszik: mindegyik a maga eszközeivel, ugyanazt a mondanivalót közvetítette.

Hogy a részletekbe belefeledkezve is komplex élménnyel gazdagodhattunk, abban oroszlánrésze van Kocsis Zoltán elhivatottságának. 2011 óta folyamatosan követhetjük nyomon, hogy milyen autonóm biztonsággal nyúl Richard Strauss zenéjéhez. Most is nagy gondot fordított a hangszínek/árnyalatok plasztikus ábrázolására; ha kell, dallamként (akár tematikus ranggal), máskor ideális hangzásarányok kikeverésével, alkalmanként térérzetet vagy plasztikus hátteret érzékeltetve.

A mese megjelenítése néha már-már egzotikusnak tűnt – mindenesetre, létrejött az a fajta saját-világ, amelynek a kisugárzása sohasem téveszti el hatását. S ha ebben részesevünk, aligha hiányolunk konkrétumokat, legyen szó akár időbeli környezetről, vagy pedig valamely látvány-elem indoklásáról-magyarazatáról.

Ezúttal az sem hatott zavarónak, hogy a zárójelenetben fehérműben pompáznak a táncosok.

A átgondolt világítási effektusok (s azok váltásai) bevált-hatásos gesztusok – de ezúttal mindig indokoltak tűntek.

Korántsem az interpretáció számlájára írandó, hogy a József-legenda előtt (magyarországi bemutatóként) felcsendülő Japán ünnepi zene kevésbé bizonyult hatásosnak. Kétségtelenül kizárólag a felkérésnek köszönhetően került megírásra. Itt az egymást követő képek „programját” kivetítve olvashattuk, tehát „tartalmilag” mindig „képpen lehettünk” – a hangulatfokozó színekben gyönyörködve is érezhető volt, hogy a nagyzenekar megannyi (gyakran szólisztikusan megmutatózó) játékosára komoly feladat hárul. A Nemzeti Filharmonikusok tagjai fedésben-takarásban is olyan színvonalat biztosítottak, amely a világ legrangosabb monumentális koncerttermekben is megállná a helyét.

(Fittler Katalin)